

Організація роботи роздрібного ринку електричної енергії відповідно до Закону України "Про ринок електричної енергії»

.....

Kristian Takac

1 Що таке роздрібний ринок електричної енергії?

Визначальні характеристики

- > Остаточний продаж електроенергії від виробника до кінцевого споживача (для кінцевого споживання).
- > Постачання - або монопольне, або лібералізоване (конкурентне), постачальники.
- > Ціни для кінцевого споживача - або регульовані (приблизно 50% країн ЄС), або вільні/ринкові. Роздрібні продавці електроенергії пропонують фіксовані/змінні ціни на електроенергію своїм споживачам та керують ризиками, пов'язаними з купівлею електроенергії на спотових ринках. Регулятор може встановлювати граничну максимальну ціну (з соціальних чи інших причин).
- > Роль кінцевого споживача змінюється (виробник-споживач, розподілена генерація, управління попитом тощо)

ВИРОБНИЦТВО

Енергоатом,
Укргідроенерго, ДТЕК
та інші

Виробляє та продає електроенергію або безпосередньо трейдерам, постачальникам, або (крупним) кінцевим споживачам.

ПЕРЕДАЧА

Укренерго,
(Енергоринок)

Утримує/ розвиває мережу ОСП
Закуповує ДП та енергію для регулювання після «закриття воріт»

РОЗПОДІЛ

Обленерго (ще не відокремлені)

Утримує / розвиває мережу ОСП
Отримує плату за доставку електричної енергії кінцевим споживачам

ПОСТАЧАННЯ

Обленерго (ще не відокремлені)

Купує у виробників, продає кінцевому споживачеві
Повинно дотримуватись граничної максимальної ціни для побутового споживача та поставляти електроенергію за регульованим тарифом
Спеціальна категорія постачальників – ПУП, ПОН

КІНЦЕВИЙ СПОЖИВАЧ

Платить за спожиту електроенергію, послуги та за всіма тарифами (ОСП, ОСП, ВДЕ)

Ціна кінцевого користувача для побутових споживачів та малих підприємств регулюється (граничною максимальною ціною)

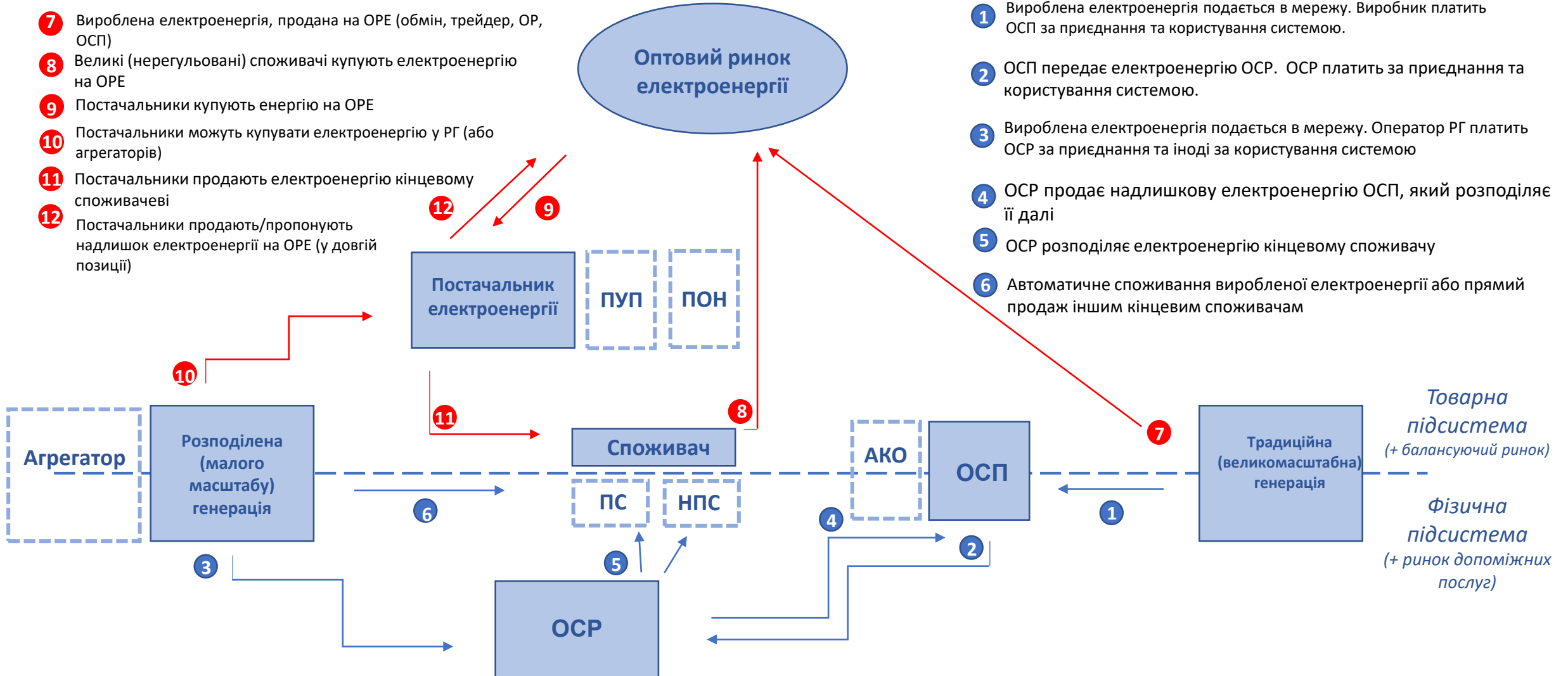
Деякі великі енергоємні споживачі звільняються від тарифів.

Побутові споживачі зазвичай платять більше, ніж (великі) промислові споживачі

1 Роздрібний ринок електричної енергії; функціональна схема

Схематичний огляд фізичних потоків / зв'язків (синій) та комерційних потоків / зв'язків (червоний)

- 7 Вироблена електроенергія, продана на OPE (обмін, трейдер, ОР, ОСП)
- 8 Великі (нерегульовані) споживачі купують електроенергію на OPE
- 9 Постачальники купують енергію на OPE
- 10 Постачальники можуть купувати електроенергію у РГ (або агрегаторів)
- 11 Постачальники продають електроенергію кінцевому споживачеві
- 12 Постачальники продають/пропонують надлишок електроенергії на OPE (у довгій позиції)

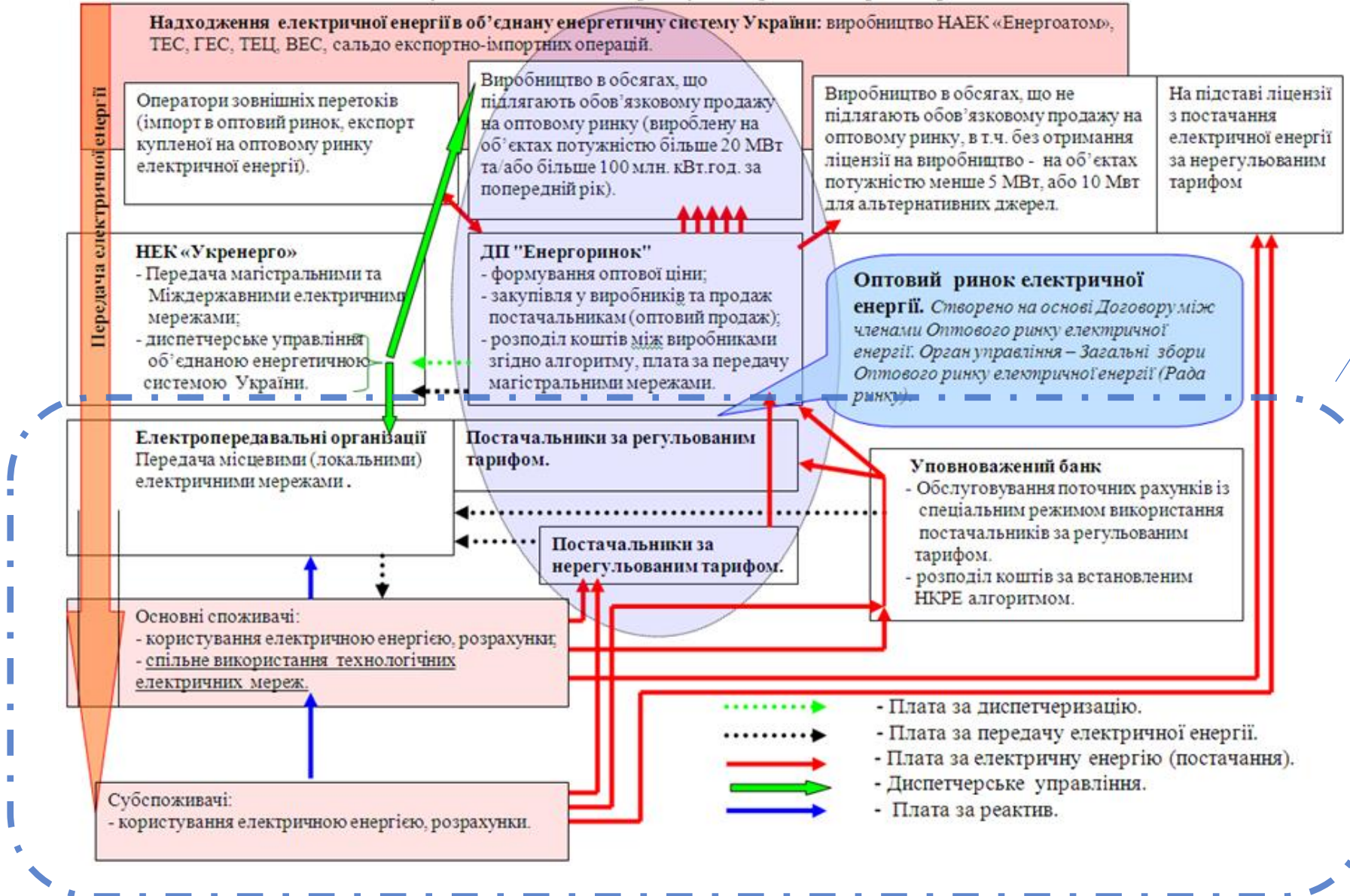

- 1 Вироблена електроенергія подається в мережу. Виробник платить ОСП за приєднання та користування системою.
- 2 ОСП передає електроенергію ОСР. ОСР платить за приєднання та користування системою.
- 3 Вироблена електроенергія подається в мережу. Оператор РГ платить ОСР за приєднання та іноді за користування системою
- 4 ОСР продає надлишкову електроенергію ОСП, який розподіляє її далі
- 5 ОСР розподіляє електроенергію кінцевому споживачу
- 6 Автоматичне споживання виробленої електроенергії або прямий продаж іншим кінцевим споживачам

2 Ринок роздрібної електроенергії в українському контексті

8

Функціональна схема ринку електричної енергії України

Закон про ринок електроенергії:

- Споживачі
- Постачальники
- ОСП
- ОСР
- Інші ...

Учасники відповідно до правил роздрібного ринку

- Постачальники
- ОСП
- ОСР
- Мала розподільна система
- Споживачі (основні + субспоживачі)
- Виробники (малі)
- Інші ...

2 Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; правовий контекст

Ринок роздрібної торгівлі електроенергією регулюється:

> **Законом про ринок електричної енергії (№ 4493)**

Визначає загальні умови постачання електроенергії споживачам (ст. 56)

Визначає права та обов'язки постачальників електроенергії (ст.57)

Визначає права та обов'язки споживача, описує принципи процедури зміни постачальника (стаття 58, 59)

Визначає принципи захисту прав споживачів та захисту вразливих споживачів (стаття 60, 61) та містить подробиці щодо обов'язків про обслуговування населення, ПУП, ПОН (Статті 62, 63, 64)

Містить загальні принципи функціонування роздрібного ринку та процедуру врегулювання спорів (статті 72, 76)

> **Правила роздрібного ринку (Рішення НКРЕКП № 312/2018)**

Регуламентують відносини між споживачем та постачальником електроенергії в процесі електропостачання, а також інших учасників ринку, що надають послуги, пов'язані з електропостачанням (передача, розподіл, постачання, послуги з комерційного обліку), надають детальну інформацію про надання послуг, права й обов'язки учасників роздрібного ринку, включаючи споживачів. Визначає процедуру зміни постачальника, початок та припинення дії договорів про постачання та механізм вирішення спорів.

> **ОСП(№ 309/2018) та кодекси ОСР(№ 310/2018)**

Описує умови приєднання (від'єднання) постачальника або споживача, включаючи процедуру призупинення та відновлення постачання електроенергії споживачу (на вимогу постачальника)

> **Кодекс комерційного обліку (№ 311/2018)**

Регулює умови надання послуг з комерційного обліку відповідним учасникам ринку (споживачам, постачальникам).

> **Двосторонні договори між учасниками ринку**

2 Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; загальна оцінка положень

Загалом, українська правова база для роздрібного ринку відповідає практиці та стандартам ЄС (деякі положення йдуть далі, ніж практика в ЄС). Проте передумови для функціонування роздрібного ринку задовольняються частково:

1. Ліберальний оптовий та роздрібний ринок

Добре функціонуючий оптовий ринок з прозорими ціновими механізмами має важливе значення для забезпечення ефективних цінових сигналів для споживачів роздрібного ринку. Великі розбіжності цін у межах регіонів або між ними можуть спотворити конкуренцію постачальників електроенергії.

Регульовані тарифи повинні існувати лише тоді, коли це необхідно для полегшення відкриття ринку. Якщо занадто великий сегмент та/або нечітко визначена група, яка має право на соціальні або субсидовані ціни (регульовані тарифи), це може стати бар'єром для виходу на ринок нових постачальників.

Відокремлення постачання та роздрібних функцій від ОСР з метою мінімізації ризику того, що домінуюче підприємство обмежує доступ до мережі, та запобігання перехресного субсидіювання між діяльністю з виробництва, розподілу та постачанням ВІП

2. Встановлені ефективні процеси роздрібного ринку.

Процеси роздрібного ринку, такі як встановлення вимог до даних та процедури обміну даними, повинні бути простими, щоб споживачі могли легко перейти на іншого постачальника, а учасники ринку ефективно ділитися інформацією.

Мають бути встановлені процедури для забезпечення безперервного енергопостачання, наприклад Постачальник «останньої надії» повинен застосовуватися у випадках не знаходження нового постачальника або банкрутства постачальника.

3. Надійне джерело інформації

Споживачам потрібен доступ до чіткої інформації щодо ролі та зобов'язань постачальників, ОСР та інших відповідних учасників ринку. Має бути доступною детальна інформація про процедуру зміни постачальника. Мають бути чітко описані процедура подання скарг та права споживача.

4. Належні скарги, процедури врегулювання спорів та процедури відшкодування

Скарги споживачів повинні, в першу чергу, розглядатися в межах розумного строку самими постачальниками. Якщо врегулювати не вдалося, то вони розглядаються незалежною службою, тобто омбудсменом, регулятором (бажано в рамках позасудового врегулювання спорів, щоб зменшити витрати).

2 Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; загальна оцінка положень

Ліберальний оптовий та роздрібний ринок

Добре функціонуючий оптовий ринок з прозорими ціновими механізмами має важливе значення для забезпечення ефективних цінових сигналів для споживачів роздрібною ринку.

-Хоча відокремлення та створення конкуренції на роздрібному ринку в принципі має відбуватися до 1 липня 2019 року, оптовий ринок буде готовим до роботи тільки після цієї дати. Постачальники не зможуть знаходити електричну енергію / створювати свій портфель на конкурентній основі.

-Не зрозуміло, що станеться після 1 липня 2019 року, як буде виглядати оптовий ринок і який вплив він матиме на споживачів "ПУП". Якщо ціни злетять, чи зможе ПУП покривати різницю між ціною оптового ринку та ціною, за якою вони повинні перепродавати електроенергію споживачам ПУП?

-Після липня 2019 року лише до 10% електроенергії буде пропонуватись на ринку «на добу наперед», а решта, найімовірніше, буде продаватися за двосторонніми договорами. У той же час транскордонний імпорту обмежений. Де нові постачальники (крім існуючих сьогодні обленерго) будуть знаходити електроенергію?

Регульовані тарифи повинні існувати лише тоді, коли це необхідно для полегшення відкриття ринку. Якщо занадто великий сегмент споживачів та/або нечітко визначена група споживачів мають право на соціальні або субсидовані ціни (регульовані тарифи), це може стати перешкодою для виходу нових постачальників на ринок.

- До липня 2019 року та, можливо, також деякий час після 2019 року (до вибору постачальника, постачання електроенергії великим споживачам здійснюватиметься за регульованим тарифом) ціни залишаться регульованими.

-Як регульоване постачання ПУП буде поступово зменшуватись? Чи буде воно взагалі поступово зменшуватись?

Відокремлення функцій постачання та роздрібною торгівлі від ОСР з метою мінімізації ризику, що домінуюче підприємство обмежує доступ до мережі, та запобігання перехресного субсидювання між виробництвом, розподілом та постачанням ВІП.

- НКРЕКП перед початком роботи нового ринку електроенергії повинен забезпечити усунення перехресних субсидій між різними категоріями споживачів.

-Відповідно до Закону, ВІП повинні не пізніше, ніж через 7 місяців з дня набрання чинності Законом (січень 2018 р.), повідомити НКРЕКП про вжиті заходи в відокремлення; чи є будь-який аналіз того, як триває цей процес? Деякі інструкції для Обленерго про те, як слід проводити відокремлення.

- Два тижні тому постачальники, створені обленерго, отримали ліцензії від НКРЕКП (№ 429/2018). До грудня 2018 року споживачі повинні підписати договори з новими постачальниками. На сьогодні лише юридичні особи без реальних активів. Важливо, щоби до того часу ПУП мав тарифи (оскільки перехресне субсидювання буде більше неможливим). Важливо мати відповідні методології (Методологія визначення тарифу на поставку ПУП, Методологія визначення роздрібною тарифу ПУП) та затверджені тарифи. Уряд повинен продовжити роботу над визначенням критеріїв вибору ПУП та провести конкурс.

-Як буде здійснюватися розподіл активів, якщо не буде здійснена RAB інвентаризація (і не буде встановлене стимулююче регулювання для ОСР)?

2 Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; загальна оцінка положень

Встановлені ефективні процеси роздрібного ринку.

Процеси роздрібного ринку, такі як встановлення вимог до даних та процедури обміну даними, повинні бути простими, щоб споживачі могли легко перейти на іншого постачальника, а учасники ринку ефективно ділитися інформацією.

-Процедура зміни постачальника, визначена в Правилах роздрібного ринку, правильна та відповідає практиці ЄС Однак, незрозуміло, як обмін даними між учасниками ринку буде здійснюватися на практиці. Адміністратор комерційного обліку (ОСП) поки не прийняв рішення про те, як саме буде виглядати система (DataHub), де будуть зберігатись та оброблятись дані обліку. Що трапиться, коли система не буде готова до роботи у встановлений строк? Чи існує потреба в складній та централізованій системі, коли електричну енергію всім побутовим споживачам і малим підприємствам буде постачати ПУП? \

-Постачальники послуг з комерційного обліку; хто буде такими суб'єктами, і як буде забезпечена відповідальність перед адміністратором комерційного обліку (наприклад, у разі банкрутства)? Чи не варто було б розглядати лише ОСР як постачальників послуг з обліку?

Мають бути встановлені процедури для забезпечення безперервного постачання електроенергії, наприклад, постачальник «останньої надії» має бути застосований у випадках не знаходження нового постачальника або банкрутства постачальника.

-Роль і обов'язки постачальника «останньої надії» досить чітко визначені у законі та правилах ринку. Подробиці умов постачання будуть зрозумілі після того, як НКРЕКП встановить методику та тариф для ПОН та після проведення конкурсу. ПОН в ідеалі повинен бути домінуючим, надійним постачальником (сьогоднішні постачальники обленерго).

- Одне питання, яке не досить ясно, що станеться після закінчення 90 днів із споживачем, який все ще не може сплатити за електроенергію, та не може бути відключений (уразливі споживачі у відповідності до статті 7/15 Закону). Як буде визначатись категорія вразливих споживачів, й яка роль уряду у цьому процесі?

2 Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; загальна оцінка положень

Надійне джерело інформації

Споживачі потребують доступу до чіткої інформації щодо ролей та зобов'язань постачальників, ОСР та інших відповідних учасників ринку. Має бути доступною детальна інформація щодо процедури зміни постачальника. Має бути чітко описана процедура розгляду скарг та права споживача.

- Оскільки постачальники отримали ліцензії нещодавно, ще зарано говорити, наскільки повно постачальники оприлюднили (оприлюднюють) необхідну інформацію на веб-сайтах. НКРЕКП провів опитування в попередні тижні, й лише деякі обленерго надали інформацію про зміни (ДТЕК «Київські Електромережі»). Веб-сайт НКРЕКП відносно хороший.
- Процедура розгляду скарг, а також інша відповідна інформація, що стосується споживача (подробиці обов'язкового договору про постачання) відносно добре визначені у Правилах роздрібного ринку. Використання публічних угод (публічний договір) може бути проблематичним, оскільки споживач не обов'язково читатиме договір до вступу (і не впевнений, що станеться, якщо споживач не погодиться або хоче змінити деякі положення).

Адекватні процедури розгляду скарг, врегулювання спорів та відшкодування

Скарги споживачів, насамперед, завжди повинні розглядатися в межах розумного періоду часу самими постачальниками. Якщо врегулювати не вдалося, то розгляд здійснюється незалежною службою, тобто омбудсменом, регулятором (бажано в рамках позасудового врегулювання спорів, щоб зменшити витрати).

- Процедура розгляду скарг та врегулювання спорів добре описана в Правилах роздрібного ринку. Поки немає практичного досвіду, як буде працювати механізм. Не впевнений, як відсутність омбудсмена впливає на ефективність системи. Можна розглянути встановлення більш ефективного механізму альтернативного вирішення спорів.

3 Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; вибрані питання

Постачальники універсальної послуги

Ціль та визначення

Для забезпечення економічних загально суспільних інтересів.. необхідних для задоволення попиту громадян, населення та держави, та для забезпечення сталого довгострокового розвитку.. можуть накладатись спеціальні зобов'язання (з обслуговування населення). Зобов'язання з обслуговування населення мають тимчасовий характер та пропорційні до цілі (Ст. 62)... Стаття 63 (ПУП) набуває чинності впродовж 12 місяців з моменту оприлюднення Закону (11.06.2018).

Останні зміни

14.6.2018 НКРЕКП видав ліцензії постачальникам (№ 429), але не для ПУП. Процедура проведення конкурсу з вибору ПУП ще не прийнята (незважаючи на термін 11.6.2018). Два тижні тому представник уряду зазначив, що уряд незабаром (минулого тижня) оприлюднює критерії вибору ПУП. Два тижні тому НКРЕКП оприлюднив пропозицію щодо методології визначення тарифу на постачання електроенергії ПУП). Наскільки нам відомо, тарифна пропозиція не відбиває деякі витрати, яких буде зазнавати ПУП/ОСР (витрати на виставлення рахунків/інформаційно-довідковий центр /ІТ – розділений на два).

Складні завдання

Загальне знак питання щодо фінансування ПУП впродовж наступних місяців, тому що тарифи для нового ПУП ще не прийняті та будуть чинними з 01.12.2018. Новостворені постачальники не можуть працювати (тому що немає ані активів, ані персоналу) та фінансувати виконання функцій ПУП. Обленерго ймовірніше візьмуть на себе функції ПУП, тому що Закон покладає зобов'язання ПУП на постачальників, відокремлених від обленерго, впродовж двох років (без конкуренції). Методологія та тарифи мають бути адаптовані найскоріше для врегулювання ситуації.

Крім процедурних /фінансових, більш фундаментальні питання;

- Який фінансовий вплив системи ПУП? Якщо ПУП повинні купувати електроенергію на вільному ринку за встановленою ринковою ціною, якщо вони повинні продавати встановлений обсяг за регульованою ціною, чи вони будуть отримувати повну компенсацію через тарифи, хто буде нести витрати, та які очікувані витрати?
- Чи необхідно враховувати всіх побутових споживачів /малі підприємства, як кваліфікованих на постачання з боку ПУП, диференціація неможлива? Чи підтримка пропорційна цілі?
- Як довго працюватиме така система? Чи пройшли би перевірку на дотримання вимог положення про «тимчасовий характер» зобов'язання з обслуговування населення, якщо були би застосовані правила ЄС про державну допомогу?
- Який вплив на конкуренцію? Якщо тарифи ПУП будуть надто низькими, чи будуть інші (не обленерго) постачальники зацікавлені в майбутньому? Якщо надто високими, поточний ПУП захопить частку ринку, немає конкуренції у сегменті побутових споживачів/малих підприємств, немає зміни постачальника...

Роздрібний ринок електричної енергії в Україні; вибрані питання

Постачальники універсальної послуги

Ціль та визначення

Для забезпечення економічних загально суспільних інтересів.. необхідних для задоволення попиту громадян, населення та держави, та для забезпечення сталого довгострокового розвитку.. можуть накладатись спеціальні зобов'язання (з обслуговування населення). Зобов'язання з обслуговування населення мають тимчасовий характер та пропорційні до цілі (Ст. 62).... Стаття 63 (ПУП) набуває чинності впродовж 12 місяців з моменту оприлюднення Закону (11.06.2018).

Останні зміни

14.6.2018 НКРЕКП видав ліцензії постачальникам (№ 429), але не для ПУП. Процедура проведення конкурсу з вибору ПУП ще не прийнята (незважаючи на термін 11.6.2018). Два тижні тому представник уряду зазначив, що уряд незабаром (минулого тижня) оприлюднює критерії вибору ПУП. Два тижні тому НКРЕКП оприлюднив пропозицію щодо методології визначення тарифу на постачання електроенергії ПУП). Наскільки нам відомо, тарифна пропозиція не відбиває деякі витрати, яких буде зазнавати ПУП/ОСР (витрати на виставлення рахунків/інформаційно-довідковий центр /ІТ – розділений на два).

Складні завдання

Загальне знак питання щодо фінансування ПУП впродовж наступних місяців, тому що тарифи для нового ПУП ще не прийняті та будуть чинними з 01.12.2018. Новостворені постачальники не можуть працювати (тому що немає ані активів, ані персоналу) та фінансувати виконання функцій ПУП. Обленерго ймовірніше візьмуть на себе функції ПУП, тому що Закон покладає зобов'язання ПУП на постачальників, відокремлених від обленерго, впродовж двох років (без конкуренції). Методологія та тарифи мають бути адаптовані найскоріше для врегулювання ситуації.

Крім процедурних /фінансових, більш фундаментальні питання;

- Який фінансовий вплив системи ПУП? Якщо ПУП повинні купувати електроенергію на вільному ринку за встановленою ринковою ціною, якщо вони повинні продавати встановлений обсяг за регульованою ціною, чи вони будуть отримувати повну компенсацію через тарифи, хто буде нести витрати, та які очікувані витрати?
- Чи необхідно враховувати всіх побутових споживачів /малі підприємства, як кваліфікованих на постачання з боку ПУП, диференціація неможлива? Чи підтримка пропорційна цілі?
- Як довго працюватиме така система? Чи пройшли би перевірку на дотримання вимог положення про «тимчасовий характер» зобов'язання з обслуговування населення, якщо були би застосовані правила ЄС про державну допомогу?
- Який вплив на конкуренцію? Якщо тарифи ПУП будуть надто низькими, чи будуть інші (не обленерго) постачальники зацікавлені в майбутньому? Якщо надто високими, поточний ПУП захопить частку ринку, немає конкуренції у сегменті побутових споживачів/малих підприємств, немає зміни постачальника...

3 Ринок електричної енергії в Україні; вибрані питання

Відокремлення ОСР

Коли ОСР є частиною ВІП, ВІП повинно забезпечити незалежність ОСР та утриматись від втручання в діяльність ОСР з експлуатації та розвитку систем та у справи щодо персоналу (щоби ОСР міг незалежно приймати рішення щодо приєднання до системи розподілу та надання послуг, пов'язаних з розподілом. При здійсненні своєї діяльності та використанні власної назви та бренду, ОСР, який входить до складу ВІП, повинен не створювати плутанини щодо своєї належності до ВІП (Ст. 47).

Для належного виконання цих умов ОСР повинен, щонайменше, бути юридично, та **функціонально** відокремленим від ВІП. Це означає, що відокремлення діяльності з постачання від облэнерго не може бути тільки для проформи, створення юридичної особи недостатньо. Постачальник повинен мати достатньо активів для здійснення діяльності незалежно від ОСР, та ОСР повинен мати можливість здійснювати діяльність з розподілу з власними активами, незалежно від іншої діяльності в рамках ВІП. До часу розділення активів ВІП повинен мати чітке розуміння своєї бази активів, та які активи відносяться до якої діяльності. Також важливо для регулятора, тому що йому буде потрібно встановити тарифи на основі бази активів ОСР (у разі стимулюючого регулювання, в майбутньому застосовуватиметься RAB методологія).

